

ERMENİSTAN'DA YENİ SİYASAL DİNAMİKLER

Mokhmad Akhiyadov

İNSAMER

IHH İNSANİ VE SOSYAL ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
IHH HUMANITARIAN AND SOCIAL RESEARCH CENTER
مركز البحوث الإنسانية و الاجتماعية

Referans için: Akhiyadov, Mokhmad. "Ermenistan'da Yeni Siyasal Dinamikler", İNSAMER, 24.06.2019.

 Analiz

Ermenistan'da devrim rüzgârları esmeye devam ediyor. Başbakan Nikol Paşinyan geçtiğimiz günlerde "ülkenin yargı sistemine cerrahi müdahalede bulunma zamanının geldiğini" ve dolayısıyla "2018'de gerçekleşen devrimin ikinci ve en önemli aşamasına geçildiğini" duyurdu. Peki, Ermenistan'daki "Kadife Devrim" in ikinci safhası hangi siyasi sonuçları doğuracak? Ermenistan-Rusya ve Ermenistan-Batı dünyası ilişkileri bu süreçten nasıl etkilenecek? Güney Kafkasya bölgesinin güvenliği açısından bu sürecin önemi nedir?

Ermenistan'da yaşanan gelişmeleri anlamak ve yukarıdaki sorulara cevap verebilmek için 2018'de patlak veren ve daha sonra Kadife Devrim olarak adlandırılacak olan olaylara göz atmak gerekiyor. "Bir adım at, Serj'e hayır de!" sloganıyla başlayan kitlesel protestolar, daha önce 10 yıl boyunca cumhurbaşkanlığı görevini yürüten ancak halkın sokağa döküldüğü tarihlerde başbakanlık görevinde bulunan Ser

j Sarkisyan'ın istifasına yol açtı. Akabinde bu göreve protesto hareketinin lideri Nikol Paşinyan geldi. Ülkenin yürütme organının başına geçen Paşinyan, devlet kurumlarının önemli bir kısmının başbakan tarafından kontrol edilmediğini ve bu kurumların aynı zamanda ülkedeki "değişim rüzgârına" karşı ihtiyatlı bir yaklaşım sergilediklerini gördü.

Ermenistan Parlamentosu, Serj Sarkisyan döneminde oluşan eski güç dengesini devrim sonrasında da korumaya devam ediyordu. İktidarda bulunan Ermenistan Cumhuriyet Partisi'nin (ECP) sandalye sayısı her ne kadar 58'den 49'a düşmüş olsa da Parlamento'daki çoğunluğu elinde tutmayı sürdürüyordu. Bu dönemde Parlamento'da Müreffeh Ermenistan Partisi 31, Taşnaksutyun Partisi 7 sandalyeye sahipti; Paşinyan'ın liderlik ettiği Yelk (Çıkış) Partisi'nin elindeki sandalye sayısı ise yalnızca 9 idi.

İNSAMER
IHH İNSANİ VE SOSYAL ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
IHH HUMANITARIAN AND SOCIAL RESEARCH CENTER
مركز البحوث الإنسانية و الاجتماعية

Ülkede, Parlamento’da olduğu gibi yerel yönetimlerde de devrim öncesi güç dengesi korunuyordu. Ermenistan’daki tüm seçmenlerin üçte birinin yaşadığı Erivan’ın belediye başkanı olan Taron Margaryan aynı zamanda Sarkisyan’ın partisi ECP’nin yönetimindeydi. Erivan Belediyesi Akiller Konseyi’ndeki çoğunluk da cumhuriyetçilerin elindeydi.

Aynı şekilde yargı sistemindeki çoğunluğu da 1998-2008 yıllarında cumhurbaşkanı olan Robert Koçaryan döneminde göreve atanan hâkimler oluşturuyordu. Ayrıca güvenlik güçleri ile Dışişleri Bakanlığı da devrimcilere sıcak yaklaşmıyordu.

Bu ortamda, bir yıl önce iktidara gelen Paşinyan ve ekibi zor bir ikileme karşı karşıya kaldı. Yeni yönetimin ya bir önceki iktidardan miras kalan sistemin unsurlarını değiştirmeden olduğu gibi devralması ya da aşamalı olarak yeniden örgütlenmeye gitmesi gerekiyordu. Çünkü Karabağ sorununun devam ettiği, Türkiye ile diplomatik ilişkilerin olmadığı ve izolasyonun (Ermenistan’ın sınırlarının dörtte ikisi kapalı) sürdüğü bir ortamda, tüm bürokratik sınıfın, milletvekillerinin, güvenlik görevlilerinin, hâkimlerin ve diplomatların bir defada değiştirilmesi çok büyük siyasi risklere neden olabilirdi.

Paşinyan, eski sistemi olduğu gibi devam ettirme niyetinde değildi. Böylece, esas anlamı devralınan iktidarı elinde tutma ve güçlendirme olan Kadife Devrim’in birinci aşaması başlamış oldu. Eylül 2018’de yapılan erken belediye seçimlerinde Paşinyan’ın önderliğindeki “Benim Adımım” ittifakı Erivan Belediyesi ve Akiller Konseyi’nde üstünlük sağladı. Başkentte yapılan belediye seçimleri aslında Paşinyan’a duyulan güvenle ilgili bir referandumdu ve aynı zamanda bir yıl içinde yapılması planlanan Parlamento seçimlerinin de provasını niteliğindedi. Dolayısıyla Benim Adımım ittifakının oyların %81’ini alması, Paşinyan için çok büyük önem taşıyordu. Paşinyan aralık ayında yapılan milletvekili seçimlerini kazanarak yeni bir başarıya daha imza atmış oldu. Her ne kadar Benim Adımım ittifakı yanı sıra ülkenin

en üst yasama organı olan Parlamento’ya iki güç daha girmiş olsa da kazanan ile ikinci olan parti (Müreffeh Ermenistan) arasındaki fark %60’tan fazlaydı. Eski iktidar partisi ECP ise oyların ancak %4,7’sini alarak %5 olan seçim barajını geçemedi. Cumhuriyetçilerin seçimi kaybetmesi Paşinyan için çok önemli sembolik bir anlam taşıyordu. Hem yerel seçim hem de milletvekili seçimi öncesinde yürüttüğü kampanya sırasında “halkla doğrudan diyalog” kuran Paşinyan, sokak protestolarını da rakip partiler üzerinde baskı aracı olarak kullandı.

2019 yılı başına gelindiğinde, Kadife Devrim’in kazanan tarafı olan Benim Adımım ittifakı; hükümeti, Parlamento’yu ve Erivan Belediyesi’ni kontrol etmeye başlamıştı. Liderleri Nikol Paşinyan, Ararat Mirzoyan, Hayk Marutyany yukarıda belirtilen tüm yapıların başında bulunan isimlerdi. Yeni kabinede ise, ya Paşinyan’ın yandaşları ya da Dışişleri Bakanı Zohrab Mnatsakanyan ve Savunma Bakanı David Tonoyan gibi partisiz isimler yer aldı. Ancak yargı sisteminin değişmeden olduğu gibi devam etmesi, Kadife Devrim’in başarısının tamamlanması önünde duran en büyük engeldi.

Bu noktada, Ermeni toplumunun yargı sisteminden hoşnutsuzluğunun yeni ortaya çıkmış bir durum olmadığını da belirtmek gerekir. Bu hoşnutsuzluk, 2018 yılı boyunca devam eden protestolar sırasında da sık sık dile getirilmiştir.

20 Mayıs 2019 tarihinde yaptığı bir konuşmada Paşinyan, göreve başladığı andan itibaren yargının faaliyetlerine müdahale etmemek için elinden geleni yaptığını, ancak bu tarihten sonra bunun böyle devam ettirilmesinin mümkün olmadığını ve yargı sistemine cerrahi müdahalede bulunmanın zamanın geldiğini söyledi. “Kanlı 1 Mart” davası kapsamında yargılanan Ermenistan’ın ikinci cumhurbaşkanı Robert Koçaryan’ın serbest bırakılması, bu konuda bardağı taşıran son damla olmuştu.

2008’de yapılan ve Serj Sarkisyan’ın kazandığı seçimden sonra protestocular, seçimde usulsüzlükler yapıldığı gerekçesiyle

gösteriler düzenlemiş, bu gösterilerde güvenlik güçlerinin müdahalesi sırasında 10 kişi hayatını kaybetmişti. Söz konusu seçimle Koçaryan, görevi Sarkisyan'a devretmişti. Koçaryan "Anayasal düzeni ihlal etme" suçlamasıyla Temmuz 2018'de tutuklanmış, ancak daha sonra dokunulmazlığı olduğu gerekçesiyle serbest bırakılmıştı. Aynı yılın aralık ayında Ermenistan Yüksek Mahkemesi'nin kararıyla tekrar tutuklanan Koçaryan, 18 Mayıs 2019 tarihinde Dağlık Karabağ'ın önceki başkanı Arkadi Ghukasyan ve yeni başkanı Bako Sahakayan'ın duruşmaya katılmaları ve Koçaryan için kefalet ödemeleri sonucu mahkeme tarafından serbest bırakıldı. Bu karardan sonra Başbakan Paşinyan'ın halka tüm mahkeme binalarının giriş ve çıkışlarını kapatma çağrısı yapmasıyla Ermenistan'da protestolar tekrar başlamış oldu.

Bütün hâkimlerin soruşturmaya tabi tutulmasını; hâkimlerin siyasi bağları, mal varlıkları, mesleki ve kişisel nitelikleri, eğitimleri ve geçmişte yaptıkları faaliyetler hakkında kamuya bilgi verilmesi gerektiğini söyleyen Başbakan Paşinyan, bağımsız karar veremeyeceğini düşünen bütün hâkimleri istifa etmeye çağırıyordu.

Yargı reformunu yapmayı hedefleyen Paşinyan'ın, 2018 genel seçimlerinde olduğu gibi, halkı sokağa davet ederek yalnızca yasama ve yürütme organlarını kontrol etmediğini, aynı zamanda halkın kendisini desteklediğini ve buna bağlı olarak da halkın verdiği meşruiyetin, yasaların çizdiği sınırların ötesine geçmesine izin verdiğini göstermeye çalıştığı anlaşılmaktadır. Bu tutum, siyasi kurumları bypass ederek "halkla doğrudan iletişim" kurulması gerektiğini öne süren yeni hükümetin en belirgin özelliklerden biridir.

Yargı Reformunun İç ve Dış Politikadaki Sonuçları

İlk bakışta, bütün bu gelişmelerin yalnızca Ermenistan'ın iç siyasi gündemini ilgilendirdiği düşünülebilir. Ancak bu süreçteki bazı detaylar, meselenin dış politika yönünü de göstermektedir. Birincisi, Paşinyan'ın yaptığı açıklamadan sonra Ermenistan'daki hâkimlerin nitelikleri,

uluslar üstü kurumların belirlediği standartlara bağlanmıştır. Çünkü yargı reformuna göre Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin kararlarını ihlal eden tüm hâkimlerin istifa etmesi ya da görevden alınması gerekmektedir. İkincisi ve aynı zamanda bu bağlamdaki en önemli gelişme ise, hükümetin yaptığı çağrı sonucunda başlayan yargı reformunun ülke dışından destek almış olmasıdır.

Ermenistan'daki Avrupa Birliği (AB) Heyeti Başkanı Büyükelçi Piotr Svitalski, AB'nin Ermenistan'a derin ve kapsamlı yargı reformu konusunda geniş çerçevede teknik ve finansal destek sağlamaya hazır olduğunu söylemiştir. Ermenistan'daki ABD büyükelçiliğinin bu gelişmelere tepkisi ise biraz daha temkinlidir. Hükümeti ülke anayasasına uygun reformlar yapmaya çağıran Amerikalı diplomatlar, Ermenistan halkının bu reformları desteklediğinin açıkça görüldüğünü, dolayısıyla ABD'nin Ermenistan'daki yargı reformunu ve hukuk devleti kurumlarının oluşturulmasını desteklediğini açıklamıştır.

Ermenistan'da yaşanan bütün bu gelişmeler ve Batı dünyasının verdiği olumlu tepkiden sonra, Erivan ile Moskova arasında stratejik ilişkilerin hangi yönde ilerleyeceği ise, cevabı en çok merak edilen sorulardan biridir. Bu noktada belirtilmesi gereken önemli bir ayrıntı, Paşinyan'ın iktidara gelmesinden bu yana ülkenin NATO ve AB politikasının masaya yatırılmadığıdır. Ayrıca Paşinyan, Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin ve Başbakan Dmitri Medvedev ile düzenli görüşmeler yapmaktadır. İki ülke dışişleri bakanlıkları ve savunma bakanlıkları arasında da aktif temaslar kurulmuştur. Bundan daha da önemlisi, ülkenin yeni iktidarı, Ermenistan'daki devrimin "renkli" olmadığını, iç sebeplerden kaynaklandığının ve dış politikanın yeniden yapılanması ile ilgisi olmadığını altını çizmektedir. Bu noktada Moskova ve Erivan ilişkilerinin pembe bir tablo çizmediğini de belirtmek gerekir. Putin ile iyi ilişkileri olan Koçaryan'ın yargılandığı "Kanlı 1 Mart" davasının siyasallaşması, Paşinyan'ın yanındaki birçok ismin Batı yanlısı olması ve

Ermenistan'daki büyük Rus şirketlerine baskı yapılması ihtimali, Rusya'yı tedirgin etmektedir.

Kadife Devrim ve Ermenistan-Dağlık Karabağ İlişkileri

Son dönemde yaşanan bir diğer önemli gelişme, Ermenistan ve Dağlık Karabağ arasındaki ilişkilerin gözle görülür şekilde bozulmuş olmasıdır. Bu durumu açığa çıkaran son olay ise, Koçaryan'ın Karabağ'ın önceki başkanı Arkadi Ghukasyan ve yeni başkanı Bako Sahakyan'ın ödedikleri kefalet sonucu serbest bırakılmasıdır. Bu zamana kadar, Karabağ'daki siyasilere doğrudan eleştirmekten kaçınan Paşinyan, Koçaryan'ın serbest bırakılmasından sonra yaptığı açıklamalarda, Karabağ'da "Erivan'ın bir önceki yozlaşmış iktidarını temsil eden" ve Ermenistan ile Karabağ halkaları arasında düşmanlığı kışkırtmaya çalışan belirli güçler olduğunu ileri sürmekten kaçınmamıştır. Ayrıca Paşinyan, bu güçleri Ermenistan hükümetine ve bizzat kendisine karşı kampanya yürütmekle de suçlamıştır.

Ermenistan'da yaşanan devrim sonrasında Erivan ile Karabağ ilişkileri gerginleşmeye devam etmektedir. Bunun temelindeki neden ise, Ermenistan'ın eski cumhurbaşkanlarının (Sarkasyan ve Koçaryan) aslen Karabağlı olması ve Karabağ halkının büyük kısmının, uzun süre

sonra Ermenistan'ın "Karabağlı" olmayan bir lider tarafından yönetilmesinden rahatsızlık duymasındır.

Buna karşılık, Paşinyan ve çevresindeki bazı kişiler, Karabağ'ı karşı-devrimin bir kalesi olarak görmektedir. Mayıs 2019'da gerçekleştirdiği Karabağ ziyareti sonrasında özel bir açıklamada bulunmaya ihtiyaç duyan Paşinyan, "Eğer bazı kişiler Karabağ'ı bir karşı-devrim merkezine çevirmeye çalışırsa, Karabağ halkı burayı bir devrim merkezine çevirecektir." demiştir.

Sonuç olarak Erivan, Karabağ ile olan ilişkilerde oldukça zor bir seçenekle karşı karşıya kalmıştır; bir yanda Erivan'ın elinde Karabağ'a karşı çok fazla politik ve ekonomik baskı aracı olması diğer yanda ise Karabağ'daki siyasi ortamın ciddi bir biçimde istikrarsızlaştırılması, Erivan'ın kaçınmaya çalıştığı Azerbaycan ile savaşının yeniden başlamasına sebep olabilir. Bu durum, Erivan'ın neden Karabağ başkanı Bako Sahakyan hakkında doğrudan bir suçlamada bulunmadığını açıklamaktadır. Öte yandan Karabağ'a yönelik bu kadar sert açıklamalarda bulunduktan sonra somut adımlar atmazsa, şimdiden reytingleri düşmeye başlayan Paşinyan'ın ciddi sorunlarla karşı karşıya kalacağı da açıktır. Dolayısıyla Ermenistan'daki "Kadife Devrim'in üçüncü aşaması"nın Karabağ'da ortaya çıkma olasılığı bir hayli yüksek görünmektedir.